অধ্যায় ৫ ঃ মার্ক্সবাদী নাৰীবাদ

অধ্যায় গাঁথনি

৫.১ উদ্দেশ্য

৫.২ পৰিচয়

৫.৩ উৎপাদন (Production)

৫.৪ পুনৰুৎপাদন (Reproduction)

৫.৪.১ উৎপাদনৰ সম্বন্ধ

৫.৫ শ্রেণী (Class)

৫.৬ বিচ্ছিন্নতা (Alienation)

৫.৭ বিবাহ আৰু পৰিয়াল

৫.৮ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৫.৯ অধিক জানিবলৈ

৫.১০ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

৫.১১ আৰ্হি প্রশ্ন

৫.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- মার্ক্সবাদী দৃষ্টিভংগীৰে নাৰীবাদৰ ব্যাখ্যা বুজিব পাৰিব
- উৎপাদন আৰু পুনঃ উৎপাদন প্রক্রিয়াত নাৰীৰ ভূমিকা সম্পর্কে অবগত হ'ব।
- নাৰীৰ ক্ষেত্রত বিচ্ছিন্নতা কি সেয়া জানিব পাৰিব
- মার্ক্সবাদী দৃষ্টিভংগীৰে বিবাহ আৰু পৰিয়ালৰ সংজ্ঞা আগবঢ়াব পাৰিব।

৫.২ পৰিচয়

সামাজিক লিংগ পৰিচয়ৰ ধাৰণা (Gender) টোৰ আলোচনা আৰম্ভ হোৱাৰ লগে লগে নাৰীবাদ(Feminism) বিষয়ক আলাপ আলোচনায়ো গুৰুত্ব লাভ কৰিছিল। কাৰণ পুৰুষ আৰু নাৰীৰ মাজৰ ক্ষমতাভিত্তিক সম্পর্ক সলনি কৰাৰ সবাতোকৈ ফলপ্রসূ উপায় হিচাপে লিংগকেন্দ্রিক ভূমিকাবোৰৰ পুংখানুপুংখ পুনৰীক্ষণৰ কথা কোৱা হৈছিল। কাৰণ কোনো সুস্থ মন-মস্তিষ্কৰ গৰাকীয়ে নিজকে নাৰী বাবেই দুর্বলা, নির্ভৰশীল, অযুক্তিবাদী আৰু আত্ম অনুকম্পাৰ কেন্দ্র কৰি ৰখা কাকোৰেই গুৰুত্বপূর্ণ ক্ষমতা অর্পন কৰিবলৈ ৰাজী নহ'ব। সমাজে নির্ধাৰণ কৰি দিয়া এনে ধৰণৰ লিংগকেন্দ্রিক গতানুগতিকতা বর্তাই ৰখাৰ সংস্কৃতি বিলোপ কৰাটো অতি গুৰুত্বপূর্ণ। মার্ক্সবাদী দৃষ্টিভংগী অনুসৰি সামাজিক শ্রেণীবোৰৰ মাজত চলা সংঘর্ষই ইতিহাসত

আধিপত্য বিস্তাৰ কৰি আহেছে। এই প্ৰথাৰ তেতিয়াহে অৱসান ঘটিব যেতিয়া সঁচা অৰ্থত এখন শ্ৰেণীহীন সমাজ প্ৰতিষ্ঠা কৰিব পৰা যাব। ইতিহাস ৰচনা হোৱাৰ দিন ধৰি নাৰীক সমূহীয়াভাৱে বিশ্বৰ সৰ্বত্ৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ অধিকাৰবোৰ উপভোগৰ পৰা বঞ্চিত কৰি ৰখা বিষয়টোলৈ চাই মাৰ্ক্সবাদী নাৰীবাদৰ উত্থানক এক অনিবাৰ্য ঘটনা বুলি ধৰা হয়। মাৰ্ক্সবাদী নাৰীবাদে মহিলাসকলক এক শোচনীয়ভাৱে সা-সুবিধা বঞ্চিত সামাজিক শ্ৰেণী বুলি গণ্য কৰে। এংগল্‌চে তেওঁৰ গ্ৰন্থ, *The Origin of family proparty and the state* (১৮৮৪)ত ব্যক্তিগত সম্পত্তি তথা পৰিয়ালৰ যত্ন লোৱা কাৰ্যাৱলীৰ লগতে সন্তান জন্ম দিয়া কাৰ্যটোৰ সৈতে নাৰীৰ শাৰীৰিক আৰু যৌন শ্ৰমৰ মাজত সংগতি স্থাপন কৰা হৈছে সেয়া বহলাই ব্যাখ্যা কৰিছে। নাৰীৰ আনুগত্য প্ৰদৰ্শনকাৰী আৰু অৱদমন সহনকাৰী বৈশিষ্ট্য দুটা স্বাভাৱিক নহয় যদিও সমাজৰ পুৰুষপ্ৰধান বৈশিষ্ট্যটোক প্ৰয়োজনীয় সহায়-সহযোগিতা আগবঢ়াবলৈ ইয়াক স্বাভাৱিক বুলি দেখুওৱাৰ প্ৰচেষ্টা চলি আহিছে। মাৰ্ক্সবাদী নাৰীবাদৰ সমৰ্থকসকলে ভাবে যে পুঁজিবাদৰ অধীনত চলা শ্ৰেণী শোষণেই হ'ল নাৰীক অৱদমিত কৰি ৰখা কাৰ্য-কলাপবোৰৰ প্ৰচলন ঘটাৰ প্ৰধান কাৰণ। এই নাৰীবাদে সেয়েহে নাৰীৰ সম্পূৰ্ণ স্বাধীনতাৰ লক্ষ্যত উপনীত হ'বলৈ পুঁজিবাদ উৎখাতকাৰী এক বিপ্লৱৰ সূচনা কৰাৰ আহ্বান জনায়।

৫.৩ উৎপাদন (Production)

মাৰ্ক্সবাদৰ সবাতোকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ যুক্তিবোৰৰ এটা হ'লঃ মানুহে নিজে নিজৰ জীৱন গঢ়ে। ইয়াকে কৰিবলৈ যাওঁতে মানুহে দুটা আন্তঃসম্পৰ্কযুক্ত বৈষয়িক প্ৰক্ৰিয়া (material processes) সহায় লয়। ইয়াৰে এটা হ'ল উৎপাদন। এখন সমাজৰ সদস্যসকলে খাদ্য, আশ্ৰয়স্থল আৰু বস্ত্ৰৰ দৰে মৌলিক প্ৰয়োজনসমূহ পূ�ৰাবলৈ কৰা সকলো কাম-কাজকে উৎপাদনৰ ধাৰণাটোৱে সামৰি লয়। মাৰ্ক্সবাদে এই কথা মানি চলে যে প্ৰতিখন সমাজে একোটা বিশেষ উপায়েৰে উৎপাদন সংগঠিত কৰে। অৰ্থাৎ, প্ৰতিখন সমাজৰে অন্ন, বস্ত্ৰ, বাসস্থান উৎপাদনৰ নিৰ্দিষ্ট আৰ্হি আছে। এনে আৰ্হি অথবা উপায়বোৰ, কেনেকৈ উৎপাদন কৰা হৈছে আৰু কোনে উৎপাদন কৰিছে এই তিনিটা কথাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। উৎপাদনৰ উপায় (The mode of production) সুস্থিৰ নহয়। সময়ত এনে উপায় সলনি হয়। আনহাতে, প্ৰজনন উৎপাদনৰ বিষয়টোৰ সৈতে শৰীৰতাত্ত্বিক আৰু সাংস্কৃতিক— এই দিশ দুটা জড়িত হৈ থাকে। নাৰীয়ে সন্তান জন্ম দিয়ে; আক্ষৰিক অৰ্থত নাৰীয়ে সন্তান উৎপাদন কৰে। এনে সন্তানে সময়ত গৈ উৎপাদন প্ৰক্ৰিয়াত নিৰ্ধাৰিত ভূমিকা পালন কৰে। ইয়ৰে উপৰি উৎপাদনৰ উপায়ত নাৰীয়ে আন এক প্ৰধান ভূমিকা লয়। নাৰীয়ে সম্পৰ্ক আৰু পৰিয়ালৰ একতা বৰ্তাই ৰখাৰ লগতে ল'ৰা-ছোৱালী তুলি-তালি ডাঙৰ কৰে আৰু সিহঁতৰ সামাজিকীকৰণ ঘটায়। ইয়াৰ বাবেই সন্তানে এসময়ত উৎপাদন প্ৰক্ৰিয়াত নিজৰ বাবে নিৰ্ধাৰিত ভূমিকাবোৰ সহজে গ্ৰহণ কৰিব পৰা হয়। নাৰীয়ে এনেবোৰ কাম বিভিন্ন ধৰণে সম্পাদন কৰে। সামাজিকীকৰণ ঘটোৱাৰ সবতোকৈ ফলপ্ৰসূ পন্থাবোৰৰ দুটা হ'ল সংস্কৃতি আৰু ধৰ্মীয় বিশ্বাস। মহিলাই অধিকাংশ পৰিয়ালকেন্দ্ৰিক সকাম-নিকামৰ দায়িত্বৰ লগতে ধৰ্মীয় ৰীতি-নীতি

বিশ্বাসেৰে সৈতে পালন কৰে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন ১ ঃ উৎপাদনে কি কি বিষয় সামৰি লয়?

.....

.....

প্রশ্ন ২ ঃ উৎপাদনৰ উপায় সুস্থিৰনে?

.....

.....

প্রশ্ন ৩ ঃ সামাজিকীকৰণৰ সর্বাধিক ফলপ্রসূ পন্থাবোৰ কি?

.....

.....

৫.৪ পুনৰুৎপাদন (Reproduction)

উৎপাদনৰ পাছতেই মানুহে সম্পাদন কৰা আনটো বৈষয়িক প্রক্রিয়া হ'ল পুনৰুৎপাদন। খাদ্য সামগ্রী উৎপাদন কৰিবলৈ অথবা বাসগৃহ এটা নির্মাণ কৰিবলৈ মানুহ বর্তি থাকিব লাগিব। বর্তি থকাৰ প্রক্রিয়াটোক এটা সমর্থকাৰী পৃষ্ঠভূমিৰ প্রয়োজন। এনে পৃষ্ঠভূমি মানুহে ক'ত খাদ্য খাব, ক'ত শুব, বৃদ্ধ অথবা অসুস্থ হ'লে ক'ত শুশ্রূষা পাব, ক'ত সংগী আৰু মৰম-ভাল পোৱা বিচাৰি পাব ইত্যাদি কথাই গঢ়ি তোলে। প্রজননৰ ক্ষেত্র, পৰিয়ালে এই লক্ষ্যবোৰত উপনীত হ'বলৈ ফলপ্রসূভাৱে দৈনন্দিন জীৱন যাপন প্রক্রিয়াটো সংগঠিত কৰি ৰাখে আৰু এনেকৈয়ে উৎপাদন প্রক্রিয়াটো অবিৰতভাৱে চলি থকাৰ পথ সুচল কৰি ৰাখে।

৫.৪.১ উৎপাদন সম্বন্ধ

উৎপাদন আৰু পুনৰুৎপাদনৰ সৈতে আন এটা ধাৰণাৰ সম্বন্ধ আছে। ধাৰণাটো হ'ল উৎপাদন আৰু পুনৰুৎপাদনৰ সম্বন্ধ। উৎপাদনে কেৱল কাম কৰা অথবা কোনে

কাম এটা কেনেদৰে কৰিলে- সেয়াই নুবুজায়। চিকাৰ কৰা, মাছ মৰা, খেতি কৰা অথবা নির্মাণ কার্যকে ধৰি উৎপাদনৰ সৈতে জড়িত প্রতিটো কামকে দুটা কথাৰ প্রয়োজনঃ কামটো সম্পাদন কৰাৰ প্রকৃত কাৰিকৰী উপায় আৰু কামটো সম্ভৰ কৰি তুলিবলৈ মানৱ শ্রম। এই শ্রম কেতিয়াও বিনামূলীয়া অথবা স্বাধীন নহয়। কোনোবাই যদি নিজৰ মাটিত শ্রম কৰে অথবা সৰু-সুৰা দোকান চলায়, তেনে ক্ষেত্রত অৱশ্যে ই ব্যতিক্রম। প্রায়েই শ্রম ভাৰালৈ লোৱা হয় অথবা ক্রীতদাসৰ হতুৱাই শ্রম কৰোৱা হয়। প্রচীন কালত অপহৰণ আৰু দাসত্ব প্রথাৰ প্রচলনেৰে শ্রমিক সংগ্রহ কৰা হৈছিল। প্রাচীন যুগৰ মানৱ সম্প্রদায়বোৰৰ মাজত চলা যুদ্ধ-বিগ্রহবোৰত পৰাজিত সম্প্রদায়টোক বিজয়ী সম্প্রদায়টোৱে দাস ৰূপে ব্যৱহাৰ কৰিছিল।

সমগ্র বিশ্বৰে মানৱ সমাজবোৰ দুটা স্পষ্ট গোটত বিভক্ত ঃ এটা গোট সম্পদ-সমল তথা ক্ষমতাৰ অধিকাৰী আৰু আনটো গোটৰ হাতত কেৱল দক্ষতা আৰু শ্রম থাকে। প্রথম গোটটোৱে উৎপাদন প্রক্রিয়াটো নিয়ন্ত্রণ কৰে, কিন্তু বিৰল ব্যতিক্রমৰ বাদে কেতিয়াও উৎপাদকক পৰিচালনা নকৰে। দ্বিতীয় গোটটো হ'ল প্রকৃত উৎপাদক। এই গোটৰ শ্রমিকসকলে শস্য উৎপাদন কৰে, দক্ষতা প্রয়োগ কৰি উপাসনা গৃহ নির্মাণ কৰে। কিন্তু তেওঁলোকে সদায় মজুৰি দিব পৰা সকলৰ বাবে, নিয়োগৰ সুবিধা দিয়া সকলৰ বাবে কাম কৰিব লাগে। তেতিয়াহে তেওঁলোকৰ অস্তিত্ব বর্তি থাকে। শ্রম আৰু উৎপাদন কৰোঁতা আৰু সম্পদ-সমলৰ গৰাকীসকলৰ মাজৰ সম্বন্ধকে উৎপাদন সম্বন্ধ বোলা হয়। এই সম্বন্ধ দৰাচলতে ক্ষমতাৰ সম্বন্ধ। যিসকলে অর্থনৈতিক সম্পদ-সমল নিয়ন্ত্রণ কৰে সেইসকলে শ্রমৰ ক্ষমতাৰ বাহিৰে আন একো নথকা শ্রেণীটোৰ ওপৰত ক্ষমতা আৰু প্রভূত্ব খটুৱায়।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন ৪ ঃ প্রজননে কি বুজায়?

.....

.....

প্রশ্ন ২ ঃ উৎপাদনৰ সৈতে জড়িত প্রতিটো কার্যৰ আঁৰত থকা প্রধান কথা দুটা কি?

.....

.....

৫.৫ শ্রেণী

সামাজিক চিন্তাধাৰাৰ অন্য পৰম্পৰাৰ পৰা মার্ক্সবাদক ইয়াৰ মৌলিক ধাৰণা শ্রেণী (Class) এ পৃথক কৰিছে বুলি ক 'ব পাৰি। অৱশ্যে এটা আনুষ্ঠানিক ধাৰণা হিচাপে মার্ক্সে শ্রেণীৰ বিষয়ে বহলাই লিখা নাছিল। তেওঁ কেৱল কৈছিল যে শ্রেণীবোৰৰ মাজত উৎপাদনকেন্দ্রিক নির্ণায়ক সম্বন্ধ থাকে। প্রত্যক্ষ উৎপাদক অথবা অনা-উৎপাদক (non-producer) ৰ মাজত এনে সম্বন্ধ স্থাপিত হয়। ইয়াৰ বাহিৰে মানুহক আৰু কোনো প্রকাৰে শ্রেণীবিভক্ত কৰিব নোৱাৰি। ঐতিহাসিক অগ্রগতিৰ একো একোটা নির্দিষ্ট পর্যায়ত একো একোটা সুনির্দিষ্ট উৎপাদন পন্থাৰ বিশেষত্ব উপস্থাপনকাৰী সম্পত্তিৰ মালিকীস্বত্বৰ বিভিন্ন ৰূপৰ মাজত স্থাপিত হোৱা একোটা পৰস্পৰ বিৰোধী (antagonistic) সম্পর্কৰ পৰা শ্রেণীসমূহৰ উদ্ভৱ হৈ আহিছে। পুঁজিবাদী উৎপাদন পন্থাত মালিকীস্বত্বৰ প্রধান ৰূপবোৰ হ'ল শ্রমৰ ক্ষমতা, মূলধন আৰু ভূমিৰ সৈতে থকা সম্বন্ধ।

এতিয়া প্রশ্ন হ'ল, এটা শ্রেণীহিচাপে নাৰীক কেনেদৰে দমন কৰাহৈছে? ইয়াৰ উত্তৰ হিচাপে ১৮৮৪ চনত প্রকাশিত এংগেলচ্ৰ গ্রন্থ *'Origin of the Family, Private Poperty and the State'* ৰ উদ্ধৃতি উল্লেখ কৰিব পৰা যায়। এংগেলচ্ৰ মতে সামন্তবাদী ব্যৱস্থাৰপৰা সমাজে মাটিৰ ব্যক্তিগত মালিকানাৰ পর্যায়টোলৈ গতি কৰাৰ লগে লগে নাৰীৰ সামাজিক প্রস্থিতি গভীৰভাৱে প্রভাৱিত হৈছিল। এক ব্যক্তিগত মালিকীস্বত্ব ব্যৱস্থাত নিজৰ মাটি নথকা অথবা উৎপাদনৰ অন্য উপায় নথকা লোকসকলৰ অৱস্থাক এংগেলচে দাসত্বৰ সৈতে তুলনা কৰিছিল। কাৰণ, এনে মানুহখিনিয়ে ব্যক্তিগত মালিকীস্বত্বৰ ব্যৱস্থাটোৰ অংশ হৈ জীয়াই থকাৰ স্বার্থত মাটিৰ গৰাকীৰ বাবে কাম কৰিবলৈ বাধ্য আছিল। তেওঁ যুক্তি দর্শাইছিল যে নাৰীৰ আনুগত্যৰ মূল কাৰণ জৈৱিক সংৰচনা নাছিল। ইয়াৰ মূল কাৰণ আছিল সামাজিক সম্পর্কবোৰৰ স্বৰূপ। নাৰীৰ শ্রম আৰু যৌন বৈশিষ্ট্যবোৰ নিয়ন্ত্রণ কৰিবলৈ পুৰুষে কৰা দাবীক বাস্তৱ ৰূপ দিবলৈ চলোৱা প্রয়াসবোৰৰ এসময়ত একক পৰিয়ালবোৰত আনুষ্ঠানিকীকৰণ ঘটিছিল। এংগেল্চে নাৰীৰ যৌন নৈতিকতাৰ সৈতে জড়িত কুমাৰীত্ব অক্ষুণ্ণ ৰখা আৰু যৌন পবিত্রতা আদিৰ দৰে সকলো সমাজতে প্রচলিত সামাজিক পৰিঘটনাবোৰ এটা মার্ক্সবাদী ঐতিহাসিক দৃষ্টিভংগীৰে বিশ্লেষণ কৰিছিল। পুঁজিবাদৰ উত্থানে পৰিয়ালবোৰক পণ্যদ্রব্য উৎপাদনৰ খাটিৰত পৃথক কৰিবলৈ লোৱাৰ লগে লগে নাৰীৰ ওপৰত পুৰুষৰ নিয়ন্ত্রণ আগতকৈ দৃঢ় হৈ পৰিছিল। নাৰী আর্থিক দিশেৰে পুৰুষৰ ওপৰত নির্ভৰশীল হৈ পৰিছিল। একক পৰিয়ালৰ পুৰুষ হৈ পৰিছিল পৰিয়ালৰ অন্নদাতা আৰু নাৰী গৃহিণী। কিন্তু এইখিনিতে এটা মনত ৰাখিবলগীয়া কথা হ'ল যে পুঁজিবাদে এটা দিশেৰে পৰিয়ালকেন্দ্রিক পিতৃপ্রধান সমাজব্যৱস্থাৰ পৰা নাৰী স্বাধীন হ'ব পৰাৰ সম্ভাৱনীয়তাও সৃষ্টি কৰিছিল। পুঁজিবাদে নাৰীকো মজুৰিপ্রাপ্ত শ্রমিক ৰূপে কাম কৰাৰ সুযোগ দিছিল। কিন্তু এংগেলচ্ৰ যুক্তি অনুসৰি পুঁজিবাদত শ্রমৰ লিংগভিত্তিক বিভাজন মতে মজুৰীহীন ঘৰুৱা কাম-কাজ কৰাৰ দায়িত্ব নাৰীক এটা একচেটিয়া ব্যক্তিগত কার্যৰূপে সঁপি দিয়াটোৱে এই ক্ষেত্রত সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰিছিল। তেওঁ এই কথাত জোৰ দিছিল যে সমাজবাদৰ বিকাশ তথা ৰাষ্ট্রৰ দ্বাৰা আগবঢ়োৱা

সামাজিক সেৱাবোৰত ঘৰুৱা কাম-কাজ আৰু সন্তান প্ৰতিপালনৰ দিশ দুটাৰ সামাজিকীকৰণ ঘটাইহে নাৰীৰ পূৰ্ণ স্বাধীনতাৰ কল্পনাক বাস্তৱ ৰূপ দিব পৰা যাব।

দমনৰ এক কাৰণ হিচাপে সামাজিকভাৱে স্বীকৃত সামাজিক লিংগ (Gender) ৰ শ্ৰেণী দমনৰ সৈতে ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক আছে। অৰ্থাৎ, সেইফালৰ পৰা নাৰীক দমন কৰা কাৰ্যটোৰ সৰ্বহাৰা আৰু বুৰ্জোৱাৰ মাজত থকা সম্পৰ্কটোৰ সৈতে সাদৃশ্য আছে। উৎপাদন আৰু প্ৰজনন প্ৰক্ৰিয়াত নাৰীয়ে এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে যদিও নাৰীৰ এই ভূমিকাক বৰ বেছি স্বীকৃতি দিয়া নহয়।

বিংশ শতিকালৈকে নাৰীক দমন কৰা কাৰ্য পৃথিৱীৰ সৰ্বত্ৰ চলিয়েই আছে। কৰ্মস্থালীতো নাৰী বিভিন্ন দমনমূলক নীতি আৰু অন্যায়ৰ বলি হ'বলগীয়া হয়।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন ৬ ঃ মার্ক্সবাদক অন্য সামাজিক চিন্তাধাৰাৰ পৰম্পৰাবোৰৰ পৰা কোনটো কথাই পৃথক কৰিছে?

.....

.....

প্ৰশ্ন ৭ ঃ এংগেল্চৰ মতে নাৰীৰ ওপৰত পুৰুষৰ নিয়ন্ত্ৰণ কিহে আগতকৈ আধিক দৃঢ় কৰি তুলিছে।

.....

.....

৫.৬ বিচ্ছিন্নতা (Alienation)

বিচ্ছিন্নতা মানে হ'ল এনে এটা পৰিস্থিতি যিটো কোনো বৈৰীভাবাপন্ন শক্তি (hostile force) অথবা নৈৰ্ব্যক্তিক পৰিৱেশ (impersonal environment)ৰ দ্বাৰা সৃষ্ট আৰু যিটো পৰিস্থিতিত আমি নিজকে পৃথক বুলি ভাবোঁ অথবা ৰুষ্ট হৈ পৰোঁ। কিন্তু মার্ক্সে বিচ্ছিন্নতাৰ ধাৰণাটোক মূলতঃ ব্যক্তিগত অনুভৱ অথবা প্ৰজ্ঞাত্মক সংঘাত জড়িত থকা মনোবৈজ্ঞানিক ধাৰণা বুলিব নোৱাৰি। মার্ক্সৰ বিচ্ছিন্নতাৰ ধাৰণাটোৱে প্ৰকৃতাৰ্থত মানুহ হোৱাৰ মৰ্যাদা লাঘৱকাৰী অদৃশ্য সামাজিক শক্তিবোৰৰ ক্ৰিয়া-কলাপৰ ব্যাখ্যা আগবঢ়ায়।

মার্ক্সৰ বিচ্ছিন্নতাই সৃষ্টিশীল আৰু সামাজিক ব্যক্তি একোগৰাকীৰ মৌলিক সত্তাৰ পৰা মানৱীয় সামৰ্থবোৰ পৃথক কৰাৰ কথা বুজায়। তেওঁ যুক্তি দৰ্শাইছে যে সমস্যা সমাধানৰ বাবে

থকা মানুহৰ প্ৰতিপাদিত সামৰ্থ হ'ল প্ৰকৃতাৰ্থত মানুহক মানুহ ৰূপে জীয়াই ৰখাৰ এক অবিচ্ছেদ্য উপাদান। 'মানৱ-প্ৰকৃতি' (human-nature) বুলি মাৰ্ক্সে আগবঢ়োৱা ধাৰণাটো এক সুস্থিৰ অথবা অত্যাৱশ্যকীয় প্ৰকৃতিৰ নহয়। এই প্ৰকৃতি চৌপাশৰ পৰিৱেশ-পৰিস্থিতি অনুসৰি পৰিৱৰ্তনশীল। কিছু কিছু ক্ষেত্ৰত মানৱ ক্ষমতাৰ এই পৃথকীকৰণৰ সৈতে মানুহৰ কাৰ্যকলাপ জড়িত হৈ থাকে। প্ৰতিখন মানৱ সমাজে নিজ অস্তিত্ব বৰ্তাই ৰখাৰ লগতে পুনৰুৎপাদন প্ৰক্ৰিয়া অব্যাহত ৰাখিবলৈ বাসস্থান আৰু খাদ্যৰ দৰে মৌলিক প্ৰয়োজনবোৰ পূৰাবলৈ উৎপাদন কৰিব লাগে। এই কাৰ্য সম্পাদন প্ৰক্ৰিয়াটো তেতিয়াই 'বিচ্ছিন্ন' হৈ পৰে যেতিয়া উৎপাদিত বস্তু আৰু শ্ৰমৰ উপায়, চূড়ান্ত উৎপাদন আৰু উৎপাদনৰ উপায় আদিক প্ৰত্যক্ষ উৎপাদনৰ পৰা প্ৰণালীবদ্ধভাৱে পৃথক কৰা হয়। উৎপাদিত সামগ্ৰী আৰু শ্ৰমৰ উপায়ক এনেদৰে বলপূৰ্বকভাৱে পৃথক কৰাৰ নিয়মটোৰ পুঁজিবাদৰ উত্থানৰ লগে লগে উৎপাদনৰ এক উপায় ৰূপে প্ৰচলন ঘটিছে। তলত উৎপাদন প্ৰক্ৰিয়াৰপৰা নাৰীক কেনেদৰে বিচ্ছিন্ন কৰা হৈছে সেয়া আলোচনা কৰা হ'ল।

মানৱীয় মৰ্যাদা হ্ৰাসকৰণৰ সৈতে চাৰিটা আন্তঃ সম্পৰ্কযুক্ত দিশ জড়িত—

- মানুহে নিজৰ শ্ৰম দান কৰি উৎপাদন কৰা সামগ্ৰীৰ পৰা বিচ্ছিন্ন হয়।
- মানুহ নিজ কাৰ্য-কলাপৰ পৰা বিচ্ছিন্ন হয়
- মানুহ নিজৰ জীৱনৰ সৈতে জড়িত কাৰ্যকলাপৰ পৰা বিচ্ছিন্ন হয়
- মানুহ পৰস্পৰৰ পৰা বিচ্ছিন্ন হয়।

এই চাৰিওটা দিশ বিশ্লেষণ কৰি মাৰ্ক্সে কৈছে যে বিচ্ছিন্নতাৰ জন্ম দিয়া পুঁজিবাদৰ অধীনত 'শ্ৰমক সদায় বিকৰ্ষিত কাৰ্য, সদায় বাহিৰৰ পৰা বলেৰে আদায় কৰা শ্ৰম হিচাপে দেখুওৱা হয়। ইয়াৰ বিপৰীতে পুঁজিবাদক শ্ৰমক 'স্বাধীনতা আৰু আনন্দ'ৰ শ্ৰম বুলি ধৰা নহয়।" মাৰ্ক্স আৰু এংগেলচ্ দুয়োগৰাকীৰে মতে বিবাহিতা মহিলাক কৰা দমনক বিচ্ছিন্নতাৰ এক আক্ষৰিক উদাহৰণ বুলিব নোৱাৰি। কেৱল পুঁজিবাদৰ অধীনত সৃষ্টি হোৱা বিচ্ছিন্নতাতহে এই বৈশিষ্ট্যবোৰ থাকে। ঘৰুৱা কাম-কাজ হ'ল এক অনা-পুঁজিবাদী (non- capitalistic) বিসংগতি। নাৰীবাদৰ ধাৰণাটোৱে গা কৰি উঠাৰ লগে লগে মেৰী ৱু'লষ্ট'নক্ৰাফ্ট আৰু মাগাৰেট ফুলাৰৰ দৰে লেখিকাসকলে এই কথাটোক লৈ প্ৰশ্নৰ অৱতাৰণা কৰি আহিছে। তেওঁলোকে জোৰ দি কৈছেযে ঘৰুৱা কাম-কাজ আৰু সন্তান উৎপাদন কৰাৰ দৰে নিতান্তই পাৰিবাৰিক বিষয়টোৰ সৈতেও আনকি বাহ্যিক শক্তি আৰু বল প্ৰয়োগৰ দিশ দুটা জড়িত। তেওঁলোকে যুক্তি দৰ্শাইছিল যে দমন বুলি গণ্য কৰাৰ সলনি পৰিয়ালৰ বাবে কৰা শ্ৰমক 'স্বাধীনতা আৰু আনন্দ' বুলি ভাবিবলৈ মহিলাসকলক উৎসাহিত কৰা হৈছিল। এই দৰেই প্ৰাৰম্ভিক যুগৰ নাৰীবাদীসকলে বিবাহৰ সৈতে বিচ্ছিন্নতাৰ ধাৰণাটো সংলগ্ন কৰিছিল। তেওঁলোকে বিশেষভাৱে মাৰ্ক্সৰ পুনৰুৎপাদন (reproduction) ৰ অভিধাটোৰ সমালোচনা কৰিছিল। অভিধাটোৰ মতে 'পুনৰুৎপাদন' হ'ল "কৰ্মৰত শ্ৰমিকক খাদ্যৰ যোগান ধৰি পুনৰ কৰ্মোদ্যমী কৰি তোলা, অৱকাস দিয়া, সন্তান জন্ম আৰু প্ৰতিপালনৰ জৰিয়তে শ্ৰমিকৰ ভৱিষ্যৎ যোগান অব্যাহত ৰখা।" মাৰ্ক্সে মহিলাৰ ঘৰুৱা কাম-কাজ কৰোঁতে আৰু সন্তান জন্ম দিওতে হোৱা শ্ৰমক সঠিক অৰ্থত বিচ্ছিন্নতা বুলি গণ্য নকৰিছিল। কাৰণ এনে শ্ৰমৰ কোনো

ব্যৱহাৰ মূল্য (use value) নাছিল আৰু ইয়াত কোনো ৰাহি মূল্য (surplus value) যোগ দিব পৰা নগৈছিল। একেদৰে, ঘৰুৱা কাম-কাজকো পুঁজিবাদৰ সংজ্ঞাই সামৰি নলয় বাবে ইয়াক বিচ্ছিন্ন শ্ৰম বুলি ধৰা নহৈছিল। অৰ্থাৎ, ধ্ৰুপদী মার্ক্সবাদত এই বিষয় দুটা উৎপাদনৰ ধাৰণাৰ পৰা সম্পূৰ্ণ বাহিৰত ৰখা হৈছিল। ইয়াক কেৱল স্বাভাৱিক আৰু প্ৰজনন প্ৰক্ৰিয়াৰ অংশ বুলি ধৰা হৈছিল। অৱশ্যে, পৰম্পৰাগত মার্ক্সবাদত 'উৎপাদনৰ ঘৰুৱা সম্বন্ধ' নামৰ আন এটা নতুন ধাৰণা যুক্ত হৈছিল। ইয়াৰ লক্ষ্য আছিল গৰ্ভধাৰণ আৰু গৰ্ভাৱস্থাত উৎপাদিত বস্তুকে ধৰি নাৰীয়ে সৃষ্টি কৰা ঘৰুৱা সামগ্ৰীত নাৰীৰ কোনো ভাগ নথকাৰ ফলত হোৱা অন্যায়ত আলোকপাত কৰা। পৰস্পৰাগত মার্ক্সবাদত পৰিয়ালৰ বাবে আহাৰ ৰন্ধাৰ দৰে ৰাহি মূল্য সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰা কামবোৰ উৎপাদনৰ সলনি উপভোগ (consumption) বুলি ধৰা হৈছিল। নাৰীৰ ঘৰুৱা শ্ৰমক উৎপাদনৰ ৰূপ বুলি নধৰি উপভোগ অথবা পুনৰুৎপাদন বুলি ধৰাটোলৈ চাই আমি নাৰীৰ শ্ৰমৰ সংযোজিত মূল্য (adding value) কিয় নাই বুলি প্ৰশ্ন উত্থাপন কৰিব পাৰোঁ। কাৰণ, নাৰীয়ে উৎপাদন কৰা সামগ্ৰী আৰু আগবঢ়োৱা সেৱাবোৰ বজাৰৰ পৰা ক্ৰয় কৰিব লগা হ'লহেঁতেন যদি নাৰীয়ে শ্ৰম বা সেৱা আগবঢ়ালেহেঁতেন। এইবোৰ কাৰণতে পৰিয়ালৰ ভিতৰত কোনো শ্ৰম বিভাজন নাই, ঘৰুৱা কাম-কাজ স্বাভাৱিক আৰু চিৰাচৰিত ধৰণে অনা-শোষণকাৰী প্ৰকৃতিৰ আৰু প্ৰজনন কার্য কেৱল নাৰীৰ বাবে বুলি ধৰি লোৱা পৰম্পৰাগত মার্ক্সবাদ সমালোচনাৰ সন্মুখীন হৈছে। ইয়াৰ বিৰুদ্ধে যুক্তি প্ৰদৰ্শন কৰি কোৱা হৈছে যে কেৱল মহিলাই কৰে বাবেই ঘৰুৱা কাম-কাজক এটা বজাৰ মূল্যৰ উৎস বুলি ধৰা হোৱা নাই। কিন্তু এই কামৰ যে বজাৰ মূল উৎস হ'ব পৰা ৱৈশিষ্ট্য নাই সেয়া নহয়। ধনৰ বিনিময়ত এনে কার্য আৰু সেৱা যে ক্ৰয় কৰিব নোৱাৰি সেয়াও নহয়। মহিলাই কৰা কার্যবোৰে তেওঁলোকৰ উৎপাদনৰ সৈতে সম্বন্ধৰ প্ৰকৃতি প্ৰদৰ্শন নকৰে। মহিলাই যিবোৰ কাম কৰিবলগীয়া হয় সেইবোৰৰ উৎপাদনৰ সৈতে থকা তেওঁলোকৰ সম্বন্ধবোৰেহে তেনেবোৰ কামক কিয় মূল্য সংযোজনৰ পৰা আঁতৰত ৰখা হৈছে সেই কথাৰ ব্যাখ্যা দাঙি ধৰে। নাৰীয়ে উৎপাদন কৰা সামগ্ৰীবোৰক নহয়, একোগৰাকী অর্থনৈতিক অভিকর্তা (economic agent) ৰূপে নাৰীকহে বজাৰ (বিনিময়)ৰ পৰা বাহিৰত ৰখা হয়।

মিলাসিঁউ (Meillasoux) নামৰ নাৰীবাদীগৰাকীৰ মতে নাৰী প্ৰধানতঃ দুই প্ৰকাৰৰ শোষণৰ বলি হ'বলগীয়া হয় ঃ

- শ্ৰমকেন্দ্ৰিক শোষণ। নাৰীয়ে নিজে উৎপাদন কৰা সামগ্ৰীৰ ওপৰত থকা অধিকাৰ হেৰুৱাবলগীয়া হয়। নাৰীয়ে উৎপাদিত সামগ্ৰী স্বামীক অর্পন কৰে,স্বামীয়ে এনে সামগ্ৰীবোৰ নিয়ন্ত্ৰণ অথবা আন কোনো জ্যেষ্ঠা পুৰুষলে হস্তান্তৰ কৰে।
- প্ৰজনন সামর্থৰ শোষণ। কেৱল পুৰুষৰ জৰিয়তেহে জন্ম লাভ কৰা সন্তানে সামাজিক স্বীকৃতি লাভ কৰে। ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা ক'ব পাৰি যে নাৰীক সদায় সামাজিক পুনৰুৎপাদনৰ এক অংশ বুলি ধৰা হয়। সেই দৃষ্টিৰে নাৰীক কৰা শোষণকো উৎপাদনৰ সম্বন্ধৰ এটা অংশ বুলিব পাৰি।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন ৮ ঃ বিচ্ছিন্নতাৰ অর্থ কি?

.....

.....

প্রশ্ন ৯ ঃ বিচ্ছিন্নতাৰ ধাৰণাটোৰ সৈতে জড়িত কোনটো নতুন কথা পৰম্পৰাগত মার্ক্সবাদৰ ক্ষেত্রত প্রযোজ্য?

.....

.....

প্রশ্ন ১০ ঃ কোনে কৰা ঘৰুৱা কাম-কাজক বজাৰ সম্বন্ধৰ পৰা বাদ দিয়া হয়?

.....

.....

৫.৭ বিবাহ আৰু পৰিয়াল

নাৰী আৰু পুৰুষৰ মাজৰ সবাতোকৈ সাধাৰণ আৰু দীর্ঘস্থায়ী সম্পর্কটো হ'ল বিবাহ। বিবাহ আৰু সন্তানে মিলি সম্পর্কৰ সমষ্টি ৰূপে পৰিয়ালৰ সৃষ্টি কৰে। সংস্কৃতি ভেদে প্রজনন অথবা বংশ বৃদ্ধিৰ বাবে স্থাপন কৰা সম্পর্কৰ ৰূপ ভিন্ ভিন্ হ'ব পাৰে। এই সম্পর্ক উৎপাদন সম্বন্ধতকৈ অধিক দৃঢ় আৰু স্থিৰ। সামগ্রী উৎপাদনৰ সময়ত প্রয়োজন অনুসৰি বিভিন্ন উপায় অৱলম্বন কৰা হয়।

কার্ল মার্ক্সৰ আদর্শৰ অনুগামী বন্ধু তথা চিন্তাবিদ ফ্রেডৰিক্ এংগেল্চে তেওঁৰ প্রখ্যাত গ্রন্থ *'The Origin of the Family, Private Property and the State'* ত এই কথাবোৰ বহলাই লিখিছে। তেওঁৰ মতে প্রাম্ভিক কালত মানৰ সমাজবোৰ আছিল সমতাবাদী প্রকৃতিৰ। সেই সময়ছোৱাত শ্রম বিভাজনৰ ৰূপ আছিল সৰল আৰু কার্যসম্পাদনকাৰী। নাৰী আৰু পুৰুষৰ সম্পর্ক আছিল প্রকৃতিৰ এক বিশুদ্ধ আৰু সৰল সম্প্রসাৰণ।' পুৰুষে চিকাৰ কৰিছিল, মাছ মাৰিছিল, খাদ্যৰ বাবে কেঁচা সামগ্রীৰ যোগান ধৰিছিল আৰু এই কামবোৰ কৰিবলৈ প্রয়োজন হোৱা সঁজুলি আদি তৈয়াৰ কৰি লৈছিল। নাৰীয়ে ঘৰৰ তদাৰক, খাদ্য প্রস্তুত, বস্ত্র উৎপাদন আৰু ল'ৰা-ছোৱালীক

ডাঙৰ কৰিছিল।

পুৰুষ আৰু মহিলা উভয়েই নিজ নিজ কর্মত দক্ষ আছিল। পুৰুষে বন-অৰণ্যত আৰু নাৰীয়ে ঘৰত নিজ নিজ দক্ষতাৰ পৰিচয় দিছিল। পৰিয়ালবোৰ সম্প্রদায়ৰ দৰে আছিল। একোটা পৰিয়াল একাধিক অথবা প্রায় ভাগতেই যথেষ্ট সংখ্যক পৰিয়ালৰ সমষ্টি আছিল। উমৈহতীয়াভাৱে উৎপাদন আৰু ব্যৱহাৰ কৰা সকলো বস্তুকে উমৈহতীয়া সম্পত্তি বুলি গণ্য কৰা হৈছিল।

সামূহিক পৰিয়ালবোৰৰ কেন্দ্র আছিল নাৰী। তেওঁহে নিজৰ সন্তানৰ প্রকৃত পিতৃৰ পৰিচয় দিব পাৰিছিল। বর্তমান সময়তকৈ তেতিয়াৰ সমাজবোৰত পৰিয়ালৰ পুৰুষ আৰু মহিলা সদস্যৰ মাজৰ যৌন সম্পর্কবোৰ অধিক মুক্ত আছিল। নাৰীয়ে নিজৰ সংগী বাছনি কৰিছিল। সমগ্র ঘৰখন প্রকৃতার্থত নাৰীয়ে নিয়ন্ত্রণ কৰিছিল। পুৰুষ আছিল আলহীৰ দৰে। নাৰীয়ে প্রয়োজন অনুভৱ নকৰিলে পুৰুষক ঘৰৰ পৰা ওলাই যাবলৈ বাধ্য কৰাব পাৰিছিল।

মানৱ সম্প্রদায়বোৰে একেটা স্থানতে দীর্ঘদিনৰ বাবে বসবাস কৰিবলৈ লোৱাৰ লগে লগে সমাজৰ এই বৈশিষ্ট্যবোৰ সলনি হৈছিল। পূর্বতে মানুহৰ অস্তিত্ব প্রধানতঃ যাযাবৰ প্রকৃতিৰ আছিল। খাদ্য আৰু পানীৰ সন্ধানত মানুহৰ দল ইঠাইৰ পৰা সিঠাইলৈ গৈছিল। কিন্তু এটা সুস্থিৰ পৰিৱেশত বাস কৰিবলৈ লোৱাৰ লগে লগে মানুহে খেতি কৰিবলৈ আৰু জীৱ-জন্তু পুহিবলৈ শিকিলে। এসময়ত খাদ্য মানুহৰ বাবে দৈনন্দিন সমস্যা হৈ নাথাকিল। মানুহে প্রতিদিনে খোৱা খাদ্য যোগাৰ কৰাৰ উপৰি ৰাহি খাদ্য ভৱিষ্যতৰ বাবে জমা কৰি ৰাখিবলৈও শিকিলে। খাদ্য উৎপাদনৰ কৌশল, সা-সঁজুলি নির্মাণৰ জ্ঞান আৰু জীৱ-জন্তু ঘৰচীয়া কৰাৰ কলা আয়ত্ব কৰাৰ পাছত মানুহৰ হাতত বিভিন্ন ধৰণৰ সামগ্রী জমা হ'ল। এনে সামগ্রীৰ উৎপাদন ত্বৰান্বিত হোৱাৰ লগে লগে সমাজৰ সামূহিকভাৱে বসবাস কৰা স্বভাৱটো সলনি হ'ল। বিভিন্ন দল-গোটৰ মাজত সম্পদ-সমলৰ বাবে প্রায়েই কাজিয়া-পেচাল আৰম্ভ হ'ল। বেছিভাগ সময়তে বিজয়ীসকলে পৰাজিতসকলক নিজৰ দাসত পৰিণত কৰি কামত খটুৱাইছিল। এংগেলচ্ৰ মতে এয়াই আছিল 'সমাজত ঘটা প্রথমটো বৃহৎ শ্রেণীবিভাজন।' এনেকৈয়ে সমাজত গৰাকী আৰু দাস, শোষক আৰু শোষিত শ্রেণীৰ সৃষ্টি হৈছিল।

মানৱগোটবোৰৰ হাতত সম্পত্তি জমা হোৱাৰ লগে লগে পুৰুষ আৰু নাৰীৰ মাজৰ সম্পর্কলৈও পৰিৱর্তন আহিছিল। সম্পত্তি আছিল উৎপাদনৰ ফল আৰু উৎপাদনক মৌলিকভাৱে পুৰুষৰ কার্য বুলি ধৰা হৈছিল। নাৰীৰ একচেটিয়া কর্তৃত্ব থকা ঘৰুৱা কাম-কাজ আৰু পৰিয়ালৰ তদাৰক আদিৰ দৰে দিশবোৰে তাৎপর্য হেৰুৱাইছিল।

ঘৰতকৈ উৎপাদনৰ গুৰুত্ব বাঢ়ি যোৱা বাবে ঘৰুৱা শ্রমৰ অৱমূল্যন ঘটিছিল আৰু নাৰী ঘৰুৱা দাসীত পৰিণত হৈছিল।

এনেকৈয়ে প্রকৃতিৰ বিশুদ্ধ আৰু সৰল সম্প্রসাৰণ শ্রম বিভাজন প্রক্রিয়াটোৱে নাৰীৰ বাবে প্রতিকূল ৰূপ ধাৰণ কৰিছিল। উৎপাদনৰ ক্রমবর্দ্ধনশীল তাৎপর্যই 'ব্যক্তিগত সম্পত্তি' নামৰ এক নতুন অনুষ্ঠানৰ উত্থান ঘটালে। দিনে দিনে অধিক উৎপাদন কৰিবলৈ সক্ষম পুৰুষে সকলো বস্তু নিজৰ নিয়ন্ত্রণত ৰাখিবলৈ চেষ্টা আৰম্ভ কৰিলে। প্রাৰম্ভিক পর্যায়ত মাটি, জীৱ-জন্তু

অথবা দাস-দাসীক ব্যক্তিগত সম্পত্তি বুলি গণ্য কৰা পুৰুষে পৰৱৰ্তী সময়ত পৰিয়ালৰ মহিলা সদস্যাসকলকো ব্যক্তিগত সম্পত্তি বুলি ভাবিবলৈ ল'লে। পুৰুষে নাৰীক অধিকাৰ কৰি ল'ব বিচাৰিছিল, যাতে পাছত সন্তানৰ ওপৰতো তেওঁলোকৰ নিয়ন্ত্রণ থাকে। তেওঁলোকে পৰৱৰ্তী প্রজন্মক নিজৰ সম্পত্তি হস্তান্তৰ কৰিবলৈ এনে নিয়ন্ত্রণ আৱশ্যক বুলি ভাবিছিল।

নাৰী একো একোজন পুৰুষৰ ব্যক্তিগত সম্পত্তি হৈ পৰাৰ লগে লগে তেওঁলোকৰ নিজ সন্তানৰ ওপৰত থকা অধিকাৰো শিথিল হৈ পৰিছিল। পূৰ্বৰ সমাজবোৰত সন্তানে পিতৃৰ পৰা নহয় মাতৃৰ পৰাহে সম্পতি লাভ কৰিছিল। কিন্তু বৰ্তমান এই পৰিস্থিতি সম্পূৰ্ণ সলনি হৈছে। মাতৃৰ জৰিয়তে সম্পত্তিৰ উত্তৰাধিকাৰ লাভ কৰাটোক মাতৃ-অধিকাৰ (mother-right) বোলা হৈছিল। পৰিয়ালত মাতৃৰ প্রস্থিতি দুৰ্বল হৈ পৰাৰ পাছত মাতৃ-অধিকাৰো ক্রমে নাইকিয়া হ'ল। সন্তানে লাহে লাহে পিতৃৰ জৰিয়তে নিজৰ বংশ পৰিচয় আৰু উত্তৰাধিকাৰ চিনাক্ত কৰিবলৈ শিকিলে। তেতিয়ালৈ মানৱ গোটবোৰৰ সামাজিক জীৱনৰ অংগ পৰিয়ালবোৰৰ কেন্দ্র ৰূপে নাৰীয়ে পালন কৰি অহা ভূমিকাৰো ওৰ পৰিল। পৰিয়ালবোৰত পুৰুষ, পুৰুষৰ ঘৰ আৰু সম্পত্তিৰ গুৰুত্ব বাঢ়িল। পুৰুষ হৈ পৰিল সন্মানীয় দলনেতা। এনেকৈয়ে সমাজত পিতৃতন্ত্র অথবা পৰিয়ালত পিতৃৰ শাসন আৰম্ভ হৈছিল।

নাৰীৰ সম্পত্তিলৈ পর্যবসিত হোৱাৰ পৰিঘটনা আৰু মাতৃ-অধিকাৰৰ বিলোপক এংগেলচে 'স্ত্রী লিংগৰ বিশ্ব জনীন ঐতিহাসিক পৰাজয়' বুলি অভিহিত কৰিছে। নাৰী পুৰুষৰ সম্পত্তি হৈ পৰাৰ লগে লগে যৌন প্রেম নাৰীৰ বাবে মুক্ত তথা অনুকূল হৈ নাথাকিল। নাৰীক মাত্র এজন পুৰুষৰ সৈতে বান্ধি পেলোৱা হ'ল। লাহে লাহে একপুৰুষগামিতা নিয়মৰ বিবাহ সমাজৰ স্বীকৃত প্রথা হৈ পৰিল। ইয়াৰ সৈতে যুক্ত প্রথা অনুসৰি নাৰীয়ে নিজৰ যৌন পবিত্রতা অক্ষুণ্ণ ৰাখি স্বামীৰ অনুগত হৈ ৰ'বলগীয়া হ'ল। কিন্তু পুৰুষৰ ক্ষেত্রত একেটা নিয়ম প্রযোজ্য কৰা নহ'ল। পুৰুষৰ হাতত থকা অর্থনৈতিক ক্ষমতা আৰু যৌনতা নিয়ন্ত্রণকাৰী কর্তৃত্বৰ বাবে তেওঁ একাধিক পত্নী অথবা ৰাক্ষিতা বাছনি কৰাৰ অধিকাৰ পালে। এংগেলচ্ৰ যুক্তি অনুসৰি ব্যক্তিগত সম্পত্তিয়ে সৃষ্টি কৰা হেঁচাত সমূহীয়া পৰিয়ালৰ ধাৰণাটো ক্রমে নাইকিয়া হোৱাৰ লগতে পৰিয়ালবোৰৰ অভ্যন্তৰীণ সম্পর্কবোৰবো অৱনতি ঘটিল। স্বতঃস্ফূর্ত যৌন -প্রেম আৰু নির্বিচাৰ যৌন আচৰণৰ বাবে সমাজত মর্যাদা হানিকাৰক তথা দমনমূলক সম্পর্কই গা কৰি উঠালৈ চাই বহুতো নাৰীয়ে যৌনতা নিয়ন্ত্রণ বিষয়ক নীতি-নিয়মবোৰক স্বাগতম জানাইছিল। একপত্নীক ব্যৱস্থাৰ উত্থানক তেওঁলোকে পুৰণি নিয়মৰ বিপৰীতে নিজৰ বাবে এক অনুকূল অগ্রগতি বুলি ধৰি লৈছিল।

এংগেলচ্ৰ মতে স্ত্রী লিংগৰ ঐতিহাসিক পৰাজয় আৰু পিতৃতন্ত্রৰ উত্থানে নাৰীৰ কাম, ভূমিকা আৰু দায়িত্ববোৰৰ অৱমূল্যন ঘটাইছিল। ইয়াৰ বিপৰীতে পুৰুষৰ ভূমিকা আৰু কার্যাৱলীক মহিমামণ্ডিত ৰূপ দিয়া হৈছিল। ইয়াৰ আন কেইটামান বিৰূপ প্রভাৱ আছিল বিবাহত ধৰা পৰা যৌন ভণ্ডামি আৰু সংকীর্ণমনা যৌন নীতিৰ প্রচলন। পুৰুষক পত্নী আৰু পৰিয়ালৰ প্রয়োজন, কিন্তু একে সময়তে পুৰুষে পুৰণি কালৰ যৌন স্বাধীনতাৰ অধিকাৰ উপভোগৰ দাবীকো ন্যায্যতা

প্রদানৰ চেষ্টা কৰে। ইয়াৰ বাবে পুৰুষে বিবাহ বহির্ভূত সম্পর্ক স্থাপন কৰে। কিন্তু নাৰীক সদায় নিজ পবিত্রতা অক্ষুণ্ণ ৰাখি একপুৰুষগামিতাৰ ধাৰণাটো মানি স্বামীৰ অনুগত হৈ থাকিবলৈ কোৱা হয়।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন ১১ ঃ এংগেলচ্ৰ মতে প্রাচীন কালৰ মানৱ সমাজবোৰ কেনে আছিল?

.....

.....

প্রশ্ন ১২ ঃ কেতিয়াৰ পৰা ঘৰুৱা কাম-কাজৰ অৱমূল্যন ঘটিল আৰু নাৰী ঘৰুৱা দাসীত পৰিণত হ'ল?

.....

.....

৫.৮ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- এই অধ্যায়টি পঢ়ি আমি মার্ক্সবাদী নাৰীবাদৰ বিষয়ে কিছু কথা শিকিলোঁ।
- মার্ক্সবাদী নাৰীবাদী দৃষ্টিভংগীৰে উৎপাদন আৰু প্রজনন প্রক্রিয়াত নাৰীৰ ভূমিকা সম্পর্কে অধ্যায়টিত আলোচনা কৰা হৈছে।
- উৎপাদনৰ সম্বন্ধ হ'ল অধ্যায়টিত আলোচিত আন এটা বিষয়।
- অধ্যায়টি পঢ়ি আমি এটা সামাজিক শ্রেণীৰূপে নাৰী, পুঁজিবাদী ব্যৱস্থাত পুৰুষে নাৰীক কেনেদৰে দমন কৰি আহিছে আৰু এই বিষয়টো ফ্রেডৰিখ্ এংগেলচে কেনেদৰে বিশ্লেষণ কৰিছিল সেয়া জানিব পাৰিলোঁ।
- উৎপাদন আৰু প্রজনন প্রক্রিয়াৰ পৰা নাৰীক কেনেদৰে বিচ্ছিন্ন কৰা হ'ল সেই বিষয়েও আমি অধ্যায়টি পঢ়ি জানিব পাৰিলোঁ।
- অধ্যায়টিত বিবাহ আৰু পৰিয়ালত নাৰীৰ ভূমিকা বহলাই আলোচনা কৰাৰ লগতে

বিষয়টো মার্ক্সবাদী নাৰীবাদৰ দৃষ্টিভংগীৰে বিশ্লেষণ কৰি চোৱা হৈছে।

৫.৯ অধিক জানিবলৈ

1) Vogel, Lise. *Marxism and the oppression of Women*.USA: Rutgers University Press,1983.

2) Water, Mary-Alice. *Feminism and the Marxist Movement*. London: Pathfinder Press, 1972.

৫.১০ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ এখন সমাজৰ সদস্যসকলে, খাদ্য, আশ্রয়স্থল আৰু বস্ত্রৰ দৰে মৌলিক প্রয়োজনসমূহ পূৰাবলৈ কৰা সকলো কাম-কাজকে উৎপাদনৰ ধাৰণাটোৱে সামৰি লয়।

২নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ উৎপাদনৰ উপায় (The mode of production) সুস্থিৰ নহয়। সময়ত এনে উপায় সলনি হয়।

৩নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ সামাজিকীকৰণ ঘটোৱাৰ সবতোকৈ ফলপ্রসূ পন্থাবোৰৰ দুটা হ'ল সংস্কৃতি আৰু ধর্মীয় বিশ্বাস। মহিলাই অধিকাংশ পৰিয়ালকেন্দ্রিক সকাম-নিকামৰ দায়িত্বৰ লগতে ধর্মীয় ৰীতি-নীতি বিশ্বাসেৰে সৈতে পালন কৰে।

৪নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ প্রজনন হ'ল সন্তানক এই পৃথিৱীত ভূমিস্থ কৰা আৰু তুলি-তালি ডাঙৰ কৰাৰ বিশেষ কার্য।

৫নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ উৎপাদনৰ সৈতে জড়িত প্রতিটো কামকে দুটা কথাৰ প্রয়োজনঃ কামটো সম্পাদন কৰাৰ প্রকৃত কাৰিকৰী উপায় আৰু কামটো সম্ভৱ কৰি তুলিবলৈ মানৱ শ্রম।

৬ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ সামাজিক চিন্তাধাৰাৰ অন্য পৰম্পৰাৰ পৰা মার্ক্সবাদক ইয়াৰ মৌলিক ধাৰণা শ্রেণী (Class) এ পৃথক কৰিছে বুলি ক'ব পাৰি।

৭ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ পুঁজিবাদৰ উত্থানে পৰিয়ালবোৰক পণ্যদ্রব্য উৎপাদনৰ খাটিৰত পৃথক কৰিবলৈ লোৱাৰ লগে লগে নাৰীৰ ওপৰত পুৰুষৰ নিয়ন্ত্রণ আগতকৈ দৃঢ় হৈ পৰিছিল।

৮ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ বিচ্ছিন্নতা মানে হ'ল এনে এটা পৰিস্থিতি যিটো কোনো বৈৰীভাৱাপন্ন শক্তি (hostile force) অথবা নৈর্ব্যক্তিক পৰিৱেশ (impersonal environment)ৰ দ্বাৰা সৃষ্ট আৰু যিটো পৰিস্থিতিত আমি নিজকে পৃথক বুলি ভাবোঁ অথবা ৰুষ্ট হৈ পৰোঁ।

৯ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ বিচ্ছিন্নতাৰ ধাৰণাটোৰ সৈতে জড়িত 'উৎপাদনৰ ঘৰুৱা সম্বন্ধ' নামৰ নতুন শিতানটো পৰম্পৰাগত মার্ক্সবাদৰ ক্ষেত্রত প্রযোজ্য।

১০ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ বজাৰ সম্বন্ধৰ পৰা নাৰীয়ে কৰা ঘৰুৱা কাম-কাজক বাদ দিয়া হৈছে। কেৱল মহিলাই কৰে বাবে ঘৰুৱা কাম-কাজক এটা বজাৰ মূল্যৰ উৎস বুলি ধৰা হোৱা নাই। কিন্তু এই কামৰ যে বজাৰ মূল্যৰ উৎস হ'ব পৰা বৈশিষ্ট্য নাই সেয়া নহয়।

১১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ এংগেলচ্ৰ মতে প্ৰাম্ভিক কালত মানৱ সমাজবোৰ আছিল সমতাবাদী প্ৰকৃতিৰ। সেই সময়ছোৱাত শ্ৰম বিভাজনৰ ৰূপ আছিল সৰল আৰু কাৰ্যসম্পাদনকাৰী। নাৰী আৰু পুৰুষৰ সম্পৰ্ক আছিল প্ৰকৃতিৰ এক বিশুদ্ধ আৰু সৰল সম্প্ৰসাৰণ।'

১২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ স্ত্ৰী লিংগৰ ঐতিহাসিক পৰাজয় আৰু পিতৃতন্ত্ৰৰ উত্থানৰ লগে লগে ঘৰুৱা কাম-কাজৰ অৱমূল্যন ঘটিল আৰু নাৰী ঘৰুৱা দাসীত পৰিণত হ'ল।

৫.১১ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) চমু প্ৰশ্ন (প্ৰায় ১৫০ শব্দৰ ভিতৰত প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিয়ক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ মার্ক্সবাদী নাৰীবাদৰ দৃষ্টিভংগীবোৰ কেনে ধৰণৰ?

প্ৰশ্ন ২ ঃ উৎপাদনৰ সম্বন্ধ মানে কি?

প্ৰশ্ন ৩ ঃ মার্ক্স আৰু এংগেলচ্ৰ মতে বিবাহিতা মহিলাৰ ওপৰত চলা দমনক কিয় বিচ্ছিন্নতাৰ এটা ৰূপ বুলি ধৰিব পৰা নাযায়?

(খ) দীঘল প্ৰশ্ন (প্ৰায় ৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিয়ক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ এটা সামাজিক শ্ৰেণী হিচাপে নাৰীক কেনেদৰে অৱদমন কৰা হয়?

প্ৰশ্ন ২ ঃ 'স্ত্ৰী লিংগৰ বিশ্বজনীন ঐতিহাসিক পৰাজয়'— কথাষাৰেৰে এংগেলচে কি বুজাব বিচাৰিছিল?

****